

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна

ТЕЗИ

**Міжнародної науково-практичної конференції
ГЕНДЕРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ:
ДЕСТАБІЛІЗАЦІЯ СТАРИХ ЗАСАД АБО НОВИЙ ГЕНДЕРНИЙ
ПОРЯДОК?
(20-21.06.2013)**

ТЕЗИСЫ

**Международной научно-практической конференции
ГЕНДЕРНАЯ ТРАНСФОРМАЦИЯ СОЦИАЛЬНЫХ СИСТЕМ:
ДЕСТАБИЛИЗАЦИЯ СТАРЫХ УСТОЕВ ИЛИ НОВЫЙ ГЕНДЕРНЫЙ
ПОРЯДОК?
(20-21.06.2013)**

THE ABSTRACTS

**of the International Scientific – Practical Conference
GENDER TRANSFORMATION OF SOCIAL SYSTEM:
DESTABILIZATION OF OLD FOUNDATIONS OR NEW GENDER
ORDER?
(20-21.06.2013)**

Гендерна трансформація соціальних систем: дестабілізація старих засад або новий гендерний порядок? [Текст]: тези Міжнародної науково-практичної конференції / Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна. – Д.: Вид-во Дніпропетр. нац. ун-ту залізн. трансп. ім. акад. В. Лазаряна, 2013. – 34 с.

У збірці представлені тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції «Гендерна трансформація соціальних систем: дестабілізація старих засад або новий гендерний порядок?», яка відбулася 20-21 червня 2013 р. у Дніпропетровському національному університеті залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна.

Тематика збірки охоплює складні та актуальні проблеми філософського осмислення проблем ідентифікації, сучасних гендерних трансформацій у суспільстві, освіті та сім'ї.

Збірка призначена для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, філософів, психологів, соціологів, студентів та широкого кола читачів.

Тези доповідей друкуються мовою оригіналу без редакційної правки.

© ВИД-ВО ДНІПРОПЕТР. НАЦ. УН-ТУ ЗАЛІЗН.
ТРАНСП. ІМ. АКАД. В. ЛАЗАРЯНА,
РЕДАГУВАННЯ, ОРИГІНАЛ-МАКЕТ, 2013

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1. ОСВІТА І ГЕНДЕР.....	4
Феминизм и рациональность: разум как ответственность (Власова Т. И.).....	4
Эпистемология: разум и рациональность (Пустовая М. И.).....	5
Gender discourse in pedagogical education (Кравець В.П.).....	6
"Агентність та гендерованість особистості в освітніх закладах" на прикладі учнів середньої школи міста Одеси (Троян І.О.).....	8
Специфіка гендерно-рольових стереотипів у неформальних молодіжних об'єднаннях (Волкова Л.О.).....	9
СЕКЦІЯ 2: СІМ'Я І ГЕНДЕР.....	11
Гендерна методологія і світоглядні питання шлюбно-сімейних відносин (Глазунов С.В.).....	11
Про деякі результати соціологічних опитувань за гендерною тематикою (Власова О.П., Масур Г.С.).....	12
Гендер и новый опыт коллективизма (Шах М.Э.).....	14
Институт отцовства: к проблеме формирования гендерного равенства в родительской сфере (Колиева И.А.).....	15
The deconstruction of marriage (Шинкар Т. К.).....	17
Сім'я і насильство: подолання патріархатних стереотипів (Іванова Н.О.).....	18
К проблеме усыновления детей однополыми семьями (Онищук Ю.А.).....	20
СЕКЦІЯ 3. ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ЧУТЛИВОСТІ.....	21
Некоторые особенности методологии и методики сбора эмпирической информации в гендерных исследованиях (Селезнёв И.А.).....	21
Роль гендерних механізмів в процесі гендерних трансформацій (Купцова Т.А.).....	23
Ambivalence of gender attitudes of students in Ukraine: regional specific features (Кікінежді О. М.).....	24
Современный либерализм и нравственные ценности (Билан Н.И.).....	26
Социальный и исторический контексты фемининности и маскулинности (СкибаЭ.К.).....	27
Гендерный аспект в бизнесе (Тибайкина Т.Л.).....	28
Трансформация идентичности под влиянием эпох (Пантилеенко Е.С.).....	30
Гендерные различия при переводе детской литературы (Остапенко А.А.).....	31

ФЕМИНИЗМ И РАЦИОНАЛЬНОСТЬ: РАЗУМ КАК ОТВЕТСТВЕННОСТЬ

Власова Т. И., д.ф.н., профессор, Днепронетровский национальный университет железнодорожного транспорта имени академика В. А. Лазаряна

Попытки понять и объяснить рациональность предпринимались на протяжении всей истории философии. От Платона и Аристотеля через всю классическую философию, Просвещение, модерн и постмодерн рациональность проходит как одна из самых фундаментальных, самых исследованных и самых спорных тем во всей западной философии. Несмотря на столь длительную и прочную связь философии и дискурса рациональности в конце XXв. отношение философии к разуму становится весьма проблематичным.

В феминистской теории, например, рациональность не рассматривается, как правило, однозначно в позитивном или негативном ключе. Признавая ключевое значение рациональности для феминистской философии, многие исследователи рассматривают концепт рациональности как и причину, и результат всепроникающего социокультурного андроцентризма (Ж. Ллойд, Э. Джаггар, Л. Коуд, С. Бем, С. Хардинг и др.).

В далеких от феминизма кругах философы также пишут о том, что «Разум» и «Рациональность» тесно связаны с образами доминирования, угнетения, репрессий, патриархата, насилия, тотальности, тоталитаризма и террора (Ж.-Ф. Лиотар, М. Фуко, Ж. Деррида, Т. Адорно, Р. Бернштейн и др.).

Один из самых влиятельных постмодернистов Ж. Деррида, объявив войну всей западноевропейской традиции рациональной мысли, выбрал своей особой целью «Разум», над которым доминирует, по его утверждению, «метафизика присутствия». Деррида возмущен «тоталитарной надменностью», имплицитно присутствующей в претензиях разума, что представляется вполне оправданным в русле печально знаменитых преступлений против человечества, совершенных в XX веке.

Сегодня, в начале XXI в., философы пишут о том, что «идеал рациональности» мертв, и полемика вокруг него – это «поминки по Разуму». Следует подчеркнуть: хотя атаки на разум зачастую исходят из феминистских научных кругов, они не единственный их источник. С другой стороны, многие теоретики феминизма и гендерных исследований защищают рациональность, при этом их аргументы не обязательно «феминистские» по своей природе. Дебора Хайкес утверждает, что успешная феминистская теория должна быть «простой и прямой», подчеркивая, что приоритеты ученого – это объективность, нормативность и истина. Эти приоритеты имеют своим основанием рациональность, следовательно все феминистские проекты (хотя и

в разной степени) нуждаются в ней для того, чтобы быть успешными. В то же время исследовательница, соглашаясь с Деррида, Фуко, Лиотаром и другими постмодернистами, убеждена: идеал объективной, универсальной, тотализирующей, автономной, трансцендентальной рациональности – в прошлом.

С другой стороны, авторитетный теоретик Д. Нижник обращается к рациональности как к «все еще живому идеалу», при этом подчеркивая, что этот «идеал» все еще может генерировать опасность иллюзии абсолютной истины, иллюзию того, что «более совершенная» рациональность отделяет «плохое настоящее» от утопического «хорошего будущего». В то же время Джозеф Нижник подчеркивает: природа философии лежит в интеллектуальной деятельности, которая идет в русле ее произвольных концептуальных решений. Философия – это незаменимая черта культуры, функция которой – обеспечить связь, «сцепку», символического мира человека и уникальной человеческой способности разума.

ЭПИСТЕМОЛОГИЯ: РАЗУМ И РАЦИОНАЛЬНОСТЬ

Пустовая М. И., руководитель службы вице-преьера Украины

А. Брук и Р. Стенли пишут в своей книге «Знания и разум» («Knowledge and Mind», 2000), что эпистемология – это подобласть философии, которая фокусируется на природе, происхождении и «протяженности» человеческого знания: «episteme» – по-гречески знание, «logy» – «изучение», таким образом, эпистемология – это изучение знания. Традиционно эпистемология обращается к трем центральным проблемам: «Что есть знание?», «Что можно познать?» и «Как приобретается знание?».

Философия разума – также подобласть философии, которая фокусируется на изучении разума. Здесь ключевыми понятиями являются: «mind» («разум», «ум»), «reason» («рассудок»), «sense» («здравый смысл»). Исследователи указывают, что греческое определение «разума» («mind») – это «рациональная часть души».

По Фуко, эпистема – это «доминантная структура», в основе которой лежит некий глобальный принцип организации всех проявлений человеческой жизни, «некая структура прежде всех структур», по законам которой образуются, конституируются и функционируют все остальные структуры. В духе научных представлений конца XX в. этой «доминантной структуре» приписывался языковой характер, и понимается она по аналогии с языком («Слова и вещи»).

Спор между эмпириками и рационалистами, дискутирующими о том, какую силу имеют наши врождённые, внутренне присущие нам когнитивные способности, по сути, не о том, что мы знаем. Вопрос в том, «как мы знаем,

что мы знаем», что является основанием «истинного» знания – опыт или рассудок («reason»).

Утверждается, что разум – это способность формировать мнения, приходить к определенным суждениям и, соответственно, выбирать то или иное действие. По мнению Д. Хейкес, рациональность – это деятельность (активность) вытекающая из вышеназванной способности, то есть рациональность – это ответная реакция на мнения, суждения и действия. Рациональность, как замечают ученые, охватывает нашу способность не только реагировать на мир вокруг нас, но и исследовать его, понимать его и манипулировать им.

Исследователи предупреждают: не стоит рассматривать рациональность как добродетель, присущую только философам. Д. Хейкес полагает, что исследование рациональности подобно исследованию физического мира с его уровнями обобщений и специфичности. Разум в этом плане не является чем-то отличным.

Весьма существенно также то, что, прослеживая исследование рациональности в трудах «тройки великих» – Декарта, Юма и Канта, ученые отмечают, что ключевая тема – это дихотомии, на которые философы полагаются в определении разума: разум – тело (то есть субъект – объект), рациональность – иррациональность, трансцендентальность – эмпиризм и т.д..

Именно это четкое разграничение в бинарных оппозициях генерирует определенные трудности современной философии, но в то же время понимание того, где и когда такие оппозиции «работают», позволяет нам увидеть и добро, и зло рациональности.

GENDER DISCOURSE IN PEDAGOGICAL EDUCATION

Kravets V. P., Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University

The perspectives of Ukraine entering the European integration space leads to the specification of the effective mechanisms of the state gender policy according to the valid legislation (Art. 24 of the Constitution of Ukraine, the Law of Ukraine “On the ensuring of equal rights and opportunities for men and women” (05.09.2005), the Decree of the President of Ukraine, and the State Programme about the strengthening of gender equality in Ukrainian society till 2010), and the accomplishment of the UNO obligations of Millennium Declaration according to the achievement of the equal rights of men and women by Ukraine as a student country. The gender asymmetry is observed in “masculinization” and “feminization” of students. Such gender disproportion can be explained by the one-sided gender socialization and by the psychological pressure of gender stereotypes.

On the contrary with the ideas of pedagogues-classics, the pedagogy deepened and widened traditional gender discourse, as the double occupation of a woman and

her masculinization as the ideal of “liberation” were hidden behind the declared “removing of the difference between sexes” which really had nothing in common with the ideology of equality of sexes in rights, broadening space for the self-realization of a personality, womanish self-realization in particular. Instead of the psychological androgyny, the idea of traditional bipolarity of sexes should be cultivated in consciousness: “real women” are those who are able to cope with both household work and educational function as well, and also with their work in the sphere of hired labour. “Real” men are those who are able to maintain their family in the conditions connected with display of the hyper-masculine behaviour in the situation of risks and danger. Such contradiction of roles and their strict differentiation during the Soviet times were seen clearly in all the spheres of human life activity, in the context of the pedagogical discourse. Opinions about the patriarchal scale of values are still dominant regardless of socio-economic changes nowadays.

The unique essence of “gender matrix” of the Ukrainian pedagogical legacy lies in the forming of the cultural creative society for the development of modern gender education in the multicultural community, bringing up gender sensitivity and tolerance. The right to be himself/herself, to make a free and conscious choice, androgyny as the integration of “feminine” and “masculine” in the same person, maximum of the possibilities for the development of a personality, partnership of sexes form the essence of the pedagogical discourse on the way to the integration into the European educational world.

The experience of functioning of the scientific research Gender center of the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine and Ternopil Volodymyr Hnatyuk National Pedagogical University is analysed. System-wide gender pedagogical and psychological principles have been introduced into the educational and humanitarian fields through the following ways: gender courses and subjects for university students have been developed and approbated; programmes of psycho-pedagogical maintenance of children gender socialization at various stages of age development have been drawn up; gender appraisal of school textbooks and professional mass media has been made; scientific and methodological literature on gender-related problems has been published; students have participated in competitions and projects, as well as conducted scientific researches on gender problems; cross-cultural research on the problem of gender training and education in foreign countries has been carried out (writing and defending Candidate’s and Doctoral theses); international as well as all-Ukrainian scientific and practical conferences, pedagogical readings, forums, seminars, workshops, “round tables”, actions, trainings, etc. were held; gender library fund has been set up in addition to video and film libraries; cooperation and experience exchange with gender centres in Ukraine and abroad was held.

«АГЕНТНІСТЬ ТА ГЕНДЕРОВАНІСТЬ ОСОБИСТОСТІ В ОСВІТНІХ ЗАКЛАДАХ» НА ПРИКЛАДІ УЧНІВ СЕРЕДНЬОЇ ШКОЛИ МІСТА ОДЕСИ

Троян І.О., Національний університет «Києво-Могилянська академія»

Поряд з офіційно декларованими принципами гендерної рівності у повсякденності функціонують «неопатріархальні» цінності та стереотипи, що відтворюються на рівні міжособистісних інтеракцій, зазнаючи певних модифікацій. Зміни існуючого порядку можливі за рахунок агентності акторів – конструювання ними реальності: варіативність практик та смислотворчих процесів на індивідуальному рівні в умовах нестабільного суспільства надають особистості статусу суб'єкта суспільних змін, а відсутність домінуючого ідеологічного фрейму уможлиблює формування на мікрорівні нових паттернів гендерних відносин.

Доповідь презентує результати дослідження гендерованості особистості в освітньому закладі на прикладі кейсу учнів 7-го класу школи-інтернату м.Одеси, здійсненого на основі тематичних творів, тесту «Хто Я?» М. Куна, анкетування учнів і глибинного інтерв'ю з класною керівницею, яка не відповідає стереотипним уявленням щодо фемінності: її андрогінний гендерний дисплей та стиль поведінки є зразком емансипованого образу жінки.

Контент-аналіз творів продемонстрував розуміння дівчатами внутрішньої гетерогенності категорій дівчат та хлопців, а хлопцями - гендерної поляризації. Дівчата зацікавлені у налагодженні міжособистісних стосунків, комунікативних мереж, що менш властиво їх ровесникам. Попри наявність неявної гендерної ієрархії, основна система стратифікації у класі формується на основі успішності у навчанні, через що серед дівчат розгортається конкуренція. Хлопцям важко знайти недоліки у категорії чоловіків; вони виявили більшу аналітичність при написанні творів, оскільки мислили узагальнено, безвідносно певних осіб. Демонстрація гендерної приналежності з використанням управління враженнями більш властива хлопцям: зухвала поведінка - інструмент демонстрації дорослішання в контексті конструювання та утвердження маскулінності.

Референтними образами школярів є члени первинної групи - родини; хлопці частіше зазначали осіб публічної сфери, а дівчата - героїв літературних творів. Дівчата вчать використовувати свою чарівність як стратегічно вигідний ресурс для досягнення цілей, розглядають себе як об'єкт опіки, захисту та турботи, виражають задоволеність своїм статусом та комфорт від перебування в центрі уваги. В очах хлопців жіноча краса - сила для досягнення життєвого успіху та зайняття вигідних позицій.

За результатами тесту категорія гендерної приналежності є більш актуалізованою для дівчат, що виявляють прогресивні погляди у самосприйнятті та баченні віяла можливих паттернів та стилів поведінки. Хлопці конструюють свої самості через погляд «інших» та ті активності, до

яких залучені, формулюють характеристики «від супротивного»; дівчата ж роблять наголос на своїх особистісних рисах, ставляться до себе більш критично.

Школярі обізнані зі сценаріями гендерної взаємодії, демонструють схильність до відтворення «традиційних» цінностей через розподіл ролей у публічній та приватній сферах попри фрагментарну появу егалітарних настроїв. Попри амбітність та лідерство дівчата не схильні претендувати на самореалізацію у майбутньому на рівні з чоловіками.

Шкільний простір є сприятливим для реалізації та розкриття потенціалу дівчат, що демонструють більшу успішність та ініціативність у навчанні, проте в подальшому їх лідерство нівелюється та згасає: значення їх розумових здібностей та талантів зменшує зростаюча увага до їх зовнішності та привабливості, що частково демотивує прагнення до успіхів. Контрасти становлення гендерних ідентичностей учнів у юнацькому віці є основою відтворення гендерної нерівності, попри наявні позитивні зрушення – розкутість у поглядах та проявах своєї ідентичності – підлітки залучені у відтворення існуючого гендерного порядку, зміна якого потребує масштабних комплексних структурних зрушень.

СПЕЦИФІКА ГЕНДЕРНО-РОЛЬОВИХ СТЕРЕОТИПІВ У НЕФОРМАЛЬНИХ МОЛОДІЖНИХ ОБ'ЄДНАННЯХ

Волкова Л.О., Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, м. Київ

Довгий час неформальні молодіжні об'єднання вивчалися з точки зору порушення суспільних норм, девіантності та протиправності. Але мало хто приділяв увагу формуванню в НМО власної нормативності, зокрема прийнятих у них норм гендерної поведінки. А саме вони зазнають значних змін у неформальних об'єднаннях.

Хоча проблема гендерних стереотипів молоді на сьогодні є досить добре вивченою, гендерні стереотипи в НМО практично не досліджувались. Ці аспекти виникали у дослідженнях Шабанова Л.В., Кутїної А.А., Лукс Г.А., Матвєєвої А.А., Башкатова І.П. Окремі спроби теоретично описати ці явища можна знайти у працях деяких сучасних соціологів Свірідова С. та Омельченко О.

Однією з характерних для НМО ознак є протест проти прийнятих у суспільстві норм або їх умисна модифікація. Відповідно і стереотипи гендерної поведінки в цих об'єднаннях відрізняються від загальноприйнятих або взагалі зазнають переформування. Тим більше, що в час історичних змін змінюються доти поширені цінності, переконання, в т.ч. приписи щодо належної гендерної поведінки. Однак ці ж процеси відбуваються і в

неформальних об'єднаннях, де зі зміною суспільних норм змінюється протест проти цих норм.

Одними з найбільш явних проявів гендерно маркованої поведінки є її зовнішні – атрибутивні, – прояви. Розглянемо, якими є зовнішні особливості членів неформальних об'єднань Емо, Аніме, Готів, Скінхедів, Байкерів, Металістів з погляду гендерного унормування.

Так, серед Емо прийнята бісексуальність як норма поведінки, що проявляється у т.ч. зовнішньо – хлопчики і дівчатка можуть мати однакові зачіску, одяг, атрибутику. Вважається, що гендерні ролі Емо змішуються завдяки прийнятим надемоційності та „інфантильній” поведінці, що є одними з головних засад для Емо.

Особливістю Аніме є наслідування дівчатками зовнішності хлопчиків за допомогою одягу, зачіски, поведінки. Протилежне явище майже не спостерігається. Але слід зауважити, що в мультиплікаційних аніме-фільмах нормою є, навпаки, фемінізація чоловіка, надання його вигляду жіночих рис (особливо рисам обличчя).

Особливістю Готів є синтез гендерних ролей: поєднання фемінної зовнішності із маскулінною ідеологією, поведінкою й музичними смаками (готичний рок). Так, Готи використовують фасон одягу, прийнятий у пізньому середньовіччі, основними елементами якого є мереживо, рюші, панчохи. Також у Готів прийнято застосовувати макіяж, який раніше використовували і чоловіки й жінки, а сьогодні – лише жінки.

Такі агресивні НМО, як Скінхеда, також демонструють власні характерні особливості гендерних норм та гендерної поведінки. Скінхеда мають чіткий еталон жіночої поведінки: жінка повинна бути вірною жінкою, люблячою матір'ю, опорою чоловіку і піклуватися про здоров'я майбутніх дітей. Крім того, Скінхеда – переважно чоловічий рух, і дівчат у ньому небагато. Ті, що є, умовно діляться на три групи: алкобонки (товаришують і спілкуються із скінхедами), ідейні дівчата (ведуть роботу з агітації, залучення до руху нових членів) та бойовики (обирають чоловічу лінію поведінки, займаються спортом та єдиноборствами).

До „маскулінних” об'єднань зараховують також Байкерів та Металістів, що поважають силу та витривалість. Однак і ці НМО не ізольовані від фемінінних проявів, в основному зовнішніх: взуття на високій платформі, куртки, штани. Спостерігається прихильність до фемінінних норм атрибутики: браслетів, сережок, довгого волосся. Однак слід пам'ятати, що ці ж атрибути в інші історичні часи вважались притаманними як чоловікам, так і жінкам. Сережки – частий атрибут корсара, козака, і на сьогодні є не тільки елементом субкультури, але й стильовою ознакою певної національності: ромів, іспанців.

Цей огляд спонукає до висновку, що НМО можна розглядати як арену „перегравання” гендерних ролей, відмінних від домінуючих у сьогоденному суспільстві. Як бачимо, розглянуті НМО демонструють власну палітру уявлень про бажані моделі поведінки й належні риси „чоловічого” й „жіночого”.

У таких НМО, як Емо й Аніме, нормою є змішування гендерних ролей, що тяжіє до бісексуальності, „середня стать”: не дівчинка і не хлопчик. Готи демонструють поєднання фемінної зовнішності при „маскулінних” переконаннях, поведінці й музичних смаках. У Байкерів, за фемінінної атрибутики, переважають макулінні цінності. При цьому спостерігається безсвідома втрата відмінних фемінінних цінностей і заміна їх на маскулінні. Ультра-маскулінні ідеології та переконання Скінхедів підсилює прийнятий ними еталон жіночності – жінка-матір.

СЕКЦІЯ 2. СІМ'Я І ГЕНДЕР

ГЕНДЕРНА МЕТОДОЛОГІЯ І СВІТОГЛЯДНІ ПИТАННЯ ШЛЮБНО-СІМЕЙНИХ ВІДНОСИН

*Глазунов С.В., Дніпропетровський національний університет
ім. Олеса Гончара*

Загальновідомо, що джерелом гендерної методології була феміністська теорія. Спочатку гендерні підходи застосовувалися для обґрунтування потреб, прав жінок як окремої видової спільноти в суспільстві, а нині ними послуговуються при аналізі специфіки жіночої і чоловічої життєдіяльності. Сам же фемінізм належить до конфліктологічних теорій. У сучасній соціологічній науці існує чимала кількість теорій, які визначають конфлікт одним із найважливіших чинників соціального розвитку. До прихильників конфліктологічних пояснень існування соціальних проблем у шлюбно-сімейних відносинах належать представники зовсім різних наукових та ідеологічних течій. Вони так чи інакше піддають сумніву основні принципи диференціації статевих ролей, і ця переоцінка цінностей набуває важливого суспільного смислу. Сучасне суспільство стоїть перед потребою по-новому оцінювати стан справ у цій сфері.

Гендерна методологія, без сумніву, дає багато інформації щодо розуміння сучасних проблем у шлюбно-сімейних відносинах. Однак, ця методологія, на наш погляд, має і дуже слабку сторону, пов'язану як раз зі своєю конфліктологічною сутністю.

Історія становлення людини (антропогенезу) свідчить про те, що цей процес ішов через поступовий розвиток кооперативності. Саме механізм компромісу між жінкою і чоловіком дозволив людині зайняти свою нішу в природному середовищі. Укорінення в сучасному суспільстві ідей сімейної рівності – рівності чоловіка й жінки, рівності старших і молодших – призводить до розбалансування віками виробленого механізму улагодження конфліктів, і частка руйнівних для сім'ї суперечок збільшується. Абсолютно

самодостатню й незалежну людину мало турбують питання, хто і в якій мірі має йти на компроміс.

Видатний соціолог Е.Дюркгейм визначав розподіл статевої праці як джерело подружньої солідарності. Нині ця солідарність нерідко набуває якоїсь невизначеності через цілу низку об'єктивних і суб'єктивних причин. На наш погляд, важливе місце тут займає світоглядна невизначеність. У суспільствах, звичайно, передбачається, що всі компоненти статевої самосвідомості знаходяться в збалансованій єдності. Очікується, що біологічна особа жіночої статі відчуває себе жінкою, і це відчуття відповідає загальноприйнятому визначенню «жіночності», її статевої ролі. Такий же підхід, тільки з маскулініними вимогами, застосовується до чоловіків.

З іншого боку, численні психологічні дослідження показують, що не існує «чисто» чоловічої і «чисто» жіночої особистості, хоча побутують ідеалізовані уявлення про призначення, поведінку і почуття чоловіків і жінок. На формування гендерної ідентичності впливають такі психолого-педагогічні процеси як моделювання (процес, у якому діти імітують дорослих), підкріплення (нагороди й покарання за певну поведінку) і самосоціалізація (підготовка дітей до життя в суспільстві на основі вербальної і невербальної соціальної взаємодії) та ін.

«Егалітаризація» сучасного шлюбно-сімейного життя обертається для сучасної жінки, особливо сімейної, збільшенням її загального навантаження. З'являються нові проблеми й у чоловіків, що відбивається на різних сторонах життя суспільства в цілому. Вироблена впродовж багатьох століть система статевої соціалізації людини «розмивається», а «нові» норми часто залишаються зміненими формами статевої нерівності. Сучасні гендерні «новації» будуть менш конфліктними, якщо спиратимуться на змістовне, переконливе світоглядне підґрунтя. Можна передбачати, що формування останнього буде тривалим і непростим.

ПРО ДЕЯКІ РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛОГІЧНИХ ОПИТУВАНЬ ЗА ГЕНДЕРНОЮ ТЕМАТИКОЮ

***Власова О.П., Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту імені В. Лазаряна, Масур Г.С.,
Дніпропетровський національний університет залізничного транспорту
імені В.Лазаряна.***

Трансформаційні процеси в українському суспільстві, що активно почалися з «шокової терапії» у 1992 р. та були націлені на перехід до ринкової економіки, викликали загострення соціальної ситуації в країні. Останнє, як відзначають дослідники, призвело до надзвичайно негативного інтегрального наслідку – демографічної кризи, яка характеризується деградацією кількісних та якісних показників населення. Небезпека подібних процесів, на думку

науковців, полягає у тому, що демографічний розвиток має інерційний характер, і негативні явища 90-х років минулого століття будуть виявлятися ще дуже довго. Більш того, в Україні, як і в інших розвинених країнах, все більше закріплюється «пострадянська» модель сім'ї, яка визначається у сучасній соціології як модель соціального лібералізму. У першу чергу це стосується змін у становищі жінки, яка прагне мати стійкий економічний суверенітет.

Одним із завдань наукової роботи Центру гендерних досліджень Дніпропетровського національного університету залізничного транспорту є вивчення відношення студентів нашого вищого навчального закладу до актуальних проблем сім'ї, у цілому, і студентської сім'ї, зокрема. Доповідь презентує результати анкетування студентів денного відділення різних факультетів нашого університету за темою «Сім'я майбутнього у контексті гендерної політики України». В анкетуванні взяли участь 100 дівчат та 100 юнаків. Проведене дослідження продемонструвало, що прескриптивна функція стереотипів у нашому суспільстві все ще залишається дуже сильною. Пріоритетний вплив на формування свідомості сучасної молоді належить стійким патріархальним стереотипам, які впливають здебільшого негативно на всі сфери людської діяльності, у тому числі і на сімейні відносини. У руслі головного гендерного стереотипу для юнаків головною залишається кар'єра, в той час як дівчата мріють створити сім'ю. Стійкість ще одного гендерного стереотипу, який створив образ жінки - господарки, "берегині", матері, виявила себе у міркуваннях респондентів щодо кількості їхніх майбутніх дітей. У той час як юнаки планують обмежитися народженням однієї дитини, дівчата бажають мати щонайменше двох дітей.

Однак, незважаючи на сталість головних гендерних стереотипів, слід зазначити, що за останні 50 років відбулися зміни у гендерних відносинах, які пов'язані з впливом гендерних досліджень та феміністської філософії, з гендерною політикою демократичних західних держав, з процесами демократизації і гуманізації у суспільстві, а також з гендерною просвітою суспільства. Згідно з результатами дослідження, змінилися стереотипи у руслі гендерного паритету. Більшість сучасних юнаків не бояться вийти за межі усталеного та навіть готові взяти на себе нетрадиційну суспільну роль, наприклад, виконувати хатню роботу, приділяти своїй дитині весь вільний час та навіть піти у декретну відпустку. Сьогодні молодь вже не вважає головним у сім'ї того, хто більше заробляє. Більш того, всупереч розповсюдженому стереотипу, що сучасні дівчата перш за все бачать свого чоловіка як джерело матеріального добробуту, виявилось, що значна частина молодих жінок більшою мірою чекає від чоловіка спільного виконання сімейних та батьківських обов'язків, ніж вимагає матеріального забезпечення.

Таким чином, залишаючи за кожним право вибору стосовно своєї майбутньої гендерної ролі, ми все ж таки визнаємо актуальність, важливість та необхідність гендерної просвіти молоді на шляху до паритетної демократії як у суспільстві у цілому, так і у сімейних відносинах, зокрема.

ГЕНДЕР И НОВЫЙ ОПЫТ КОЛЛЕКТИВИЗМА

Шах М.Э., *Московский государственный институт международных отношений МИД России*

В новой ситуации экономического кризиса мода на социальный «дауншифтинг» обнаружила себя в формировании новых социальных коммуникаций. Теперь новые «дауншифтеры» не обязательно едут в Гоа или Непал, но перебираются в сельскую местность в регионах России для создания экологических поселений. Эти люди увлечены идеей организации собственных «родовых поместий». Ключевая идея концепции родового поместья заключается в обустройстве экологически чистого (иногда почти натурального) хозяйства на участке земли размером не менее 1 гектара, выделяемого на семью в вечное использование, для организации в соответствии с определенными принципами и последующим проживанием на ней поселенцев, их семей и будущих потомков. Проект создания родовых поместий, как способ преодоления кризиса в российском обществе, был выдвинут движением «Анастасия». На официальном сайте Фонда «Анастасия» приводится следующее определение: «Родовое поместье – это участок земли для постоянного проживания семьи, размером не менее гектара (100х100 м), на котором семья может построить свой дом, посадить Родовое дерево, собственный лес, сад и огород, обустроить пруд. По периметру Родовое поместье ограждается живой изгородью из лесных культур – кедра, хвойных и лиственных деревьев, кустарников».

В содержательном смысле «Анастасия» представляет собой разновидность религиозно-синкретического движения «нью-эйдж» и объединяет «экологические» группы, участники которых заинтересованы в создании собственных родовых поместий, поселений в неурбанизированных, экологически чистых местах в регионах России и других государств на постсоветском пространстве. Основатель проекта «Анастасия» предприниматель Владимир Мегрэ (он же Владимир Николаевич Пузаков) положил начало движению, выпустив множество книг, ставших очень популярными в кругах среднего класса. И рекрутирование участников движения происходит в основном через читательскую аудиторию книг В.Мегрэ.

Идеологической основой мировоззрения таких групп является пантеизм, связанный с сакрализацией природы, окружающей среды, феминизм, пацифизм. Согласно книгам Владимира Мегрэ, Анастасия – это имя мифической прекрасной молодой женщины. Она - представитель рода «сверхлюдей» и обладает уникальными способностями. Она может непосредственно общаться с «высшим разумом», предсказывать будущее и может изменить его, владеет гипнозом, телепатией и телекинезом и понимает все существующие языки. Все знания человечества доступны для неё, она является «неотъемлемой частью природы». Экологическая и феминистская

направленность здесь очевидна: Анастасия, с одной стороны, воплощенная женственность, с другой, - как будто воплощение Природы. Все поведение Анастасии подчеркивает тесную связь с природой. Она живет на поляне в лесу, она - друг животных, она прикасается и к листьям, и к ветвям растений. Миссия Анастасии состоит в том, чтобы объяснить людям пагубность технократического пути развития и указать путь «назад к корням».

Движение не имеет жесткой структуры управления, не зарегистрировано в органах юстиции Российской Федерации и не пользуется правами юридического лица. Исходя из терминологии американских социологов религии Р.Старка и У. Бейнбриджа, движение «Анастасия» можно отнести к так называемым «религиям аудитории», то есть типу религиозной организации, в которой нет структур управления, поскольку у участников не существует формальных обязательств.

В заключение можно признать, что мы видим достаточно противоречивую картину. С одной стороны, в борьбе с кризисом люди десоциализируются, теряя старые социальные связи, но, с другой стороны, они находят моральный комфорт и ресоциализируются уже в рамках новообретенных социальных сетей. География деятельности «анастасиевцев» достаточно обширна, родовые поместья и филиалы движения существуют во многих регионах Российской Федерации: Владимирской, Калужской областях, Краснодарском крае (Краснодар, Сочи, Геленжик, Тимашевск, Кропоткин), Московской, Ульяновской областях, Хакасии, Ростовской области (Ростов, Таганрог), Липецке, Калуге, Ярославле, Калининграде, Карелии, Кемерово, Саранске, Уфе, Туле, Перми, Красноярске, Нижнем Новгороде, Курске, Новосибирске, Рязани, Омске, Томске, Вятке, Казани, Переславле-Залесском, Энгельсе, Саратове, Мурманске, Воронеже, Самаре, Сызрани, Тольятти, Волгограде, Димитровграде, Санкт-Петербурге и Ленинградской области. Хочу обратить внимание, что немало родовых поместий расположено в Украине и Белоруссии.

ИНСТИТУТ ОТЦОВСТВА: К ПРОБЛЕМЕ ФОРМИРОВАНИЯ ГЕНДЕРНОГО РАВЕНСТВА В РОДИТЕЛЬСКОЙ СФЕРЕ

***Колиева И.А., Днепрпетровский национальный университет
железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна***

Вопрос родительства можно назвать одним из основных и далеко неоднозначных в сложившейся на сегодняшний день гендерной ситуации как во всем мире, так и в Украине. Переосмысление самого понятия родительства, возникновение так называемого социального родительства, не всегда базирующегося на биологическом родстве, современная интерпретация родительства как сознательного выбора женщины и мужчины, изменения самой модели традиционной семейной политики с мужчиной-кормильцем и

женщиной-матерью, правовое решение проблем, связанных с совмещением профессиональных и семейных обязанностей, как для женщин, так и для мужчин, – далеко не полный перечень проблем, которые требуют обоснованного решения.

Эпоха «позднего капитализма» со всеми своими конфликтами и «вызовами» поставила вопрос и об институте отцовства. Снижение рождаемости, ослабление института брака с его уменьшением количества детей в семьях, рост числа холостых мужчин, повышение педагогических требований к качеству отцовства, возможность женщины без ведома мужчины принять репродуктивное решение, генетическое определение отцовства, признание на государственном уровне нетрадиционных браков, широкое распространение нетрадиционных моделей отцовства (разведенные отцы, приемные отцы, отцы-геи, отцы-одиночки, несовершеннолетние отцы) – проблемы, которые отражают изменения в представлении о «нормальном» отцовстве, одновременно вызывая перемены, происходящие в повседневной жизни общества.

Многие исследователи отмечают тот факт, что изменение на государственном уровне семейной политики с целью поощрить мужчин принимать большее участие в воспитании детей приводит к формированию гендерного равенства в родительской сфере (Чернова Ж.В., Кон И., Чечеринда Д.).

За рубежом за последние десятилетия возможность для отцов брать отпуск по уходу за ребенком считается одним из важных составляющих семейной политики. В Европе отцовский отпуск служит весьма действенным государственным механизмом внедрения и закрепления модели «ответственного отцовства». В то же время исследователи отмечают, что оплачиваемые отцовские отпуска отнюдь не способствуют сокращению расстояния между детьми и отцами. Одну из причин ученые видят в реальных условиях труда, различных для мужчин и женщин.

Исследователи отмечают, что, в целом, пребывание мужчин в отпуске по уходу за ребенком, без сомнения, меняет их взгляды как на вопросы воспитания ребенка, так и на домашний труд (Паскаль Г., Льюис Дж.). В европейских странах, где вопросы гендерного равенства решаются на государственном уровне уже давно, есть возможность сосредоточиться на решении более конкретных проблем, связанных, например, с изучением влияния условий рабочего места родителей на принятие решения о том, кто пойдет в декретный отпуск (Скандинавия). В постсоветских странах, таких как Украина, Россия, Эстония, основными показателями, которые влияют на низкий уровень участия мужчин в отпуске по уходу за ребенком, являются, в основном, стереотипы. К тому же, в Украине, например, существует традиционная культурно-медийная точка зрения, касающаяся независимого воспитания детей. Согласно этой точке зрения неразрывная биологическая связь между матерью и ребенком в первые годы жизни сводит практически на нет необходимость и полезность пребывания отца в отпуске по уходу за

ребенком. Таким образом, ответственное отцовство представляет собой весьма сложную проблему, нуждающуюся в серьезном внимании исследователей.

THE DECONSTRUCTION OF MARRIAGE

*Shynkar T.K., Dnipropetrovsk national university of railway transport
named after academician V. Lazaryan*

The deconstruction of marriage is only a subset of the deconstruction of gender from a state of being to a state of mind. The decline of marriage was preceded by the deconstruction of gender roles and gay marriage is being succeeded by the destruction of gender as anything other than a voluntary identity, a costume that one puts on and takes off. Destroying gender roles was a prerequisite to destroying gender. Each deconstruction leads naturally to the next deconstruction with no final destination except total deconstruction.

Gay marriage is not a stopping point, just as men in women's clothing using the ladies room is not a stopping point. There is no stopping point at all. The deconstruction of marriage is part of the deconstruction of gender and family and those are part of the long program of deconstructing man. Once each basic value has been rendered null and void, inverted and revealed to be random and meaningless, then man is likewise revealed to be a random and meaningless creature whose existence requires shaping by those who know better.

The final deconstruction eliminates nation, religion, family and even gender to reduce the soul of man to a blank slate waiting to be written on. Gay marriage is not about men marrying men or women marrying women, it is about the deconstruction of marriage between men and women. That is a thing that many men and women of one generation understand but have trouble conveying to another generation for whom marriage has already largely been deconstructed. The deconstruction of marriage is not a mere matter of front page photos of men kissing. It began with the deconstruction of the family. Gay marriage is only one small stop on a tour that includes rising divorce rates, falling childbirth rates and the abandonment of responsibility by twenty and even thirty-something.

An interesting question follows from this understanding of marriage: Can those who are not even potentially partners in reproduction, and who could never under any circumstances have been so, actually "marry"? A useful comparison exists between how society addresses the beginning and end of human life, when we consider the institution of marriage. Human generation defines our human nature, as long as this is so, there is a special place for marriage understood as it has always been understood. That is to say, there is a need for society to recognize that human generation and its claims are an irreducible feature of the human experience.

Every aspect of marriage is deconstructed and then eliminated until it no longer means anything. And once marriage is no longer a lifetime commitment between a man and a woman, but a ceremony with no deeper meaning than most

modern ceremonies, then the deconstruction and destruction will be complete. The deconstruction of marriage eroded it as an enduring institution and then as an exclusive institution and finally as a meaningful institution. The trendy folk who claim to be holding off on getting married until gay marriage is enacted are not eager for marriage equality, they are using it as an excuse for an ongoing rejection of marriage.

That is what is at stake here. This is not a struggle about the right of equality, but the right of definition. It is not about whether men can get married, but whether marriage will mean anything at all. It is about preserving the shapes and structures of basic social concepts that define our identities in order to preserve those very concepts, rather than accepting their deconstruction into nullification.

The question on the table is whether the institutions that give us meaning will be allowed to retain that meaning. And that question is a matter of survival. Societies cannot survive without definitions. People do not go on existing through the act of occupying space. The deconstruction of identity is also the destruction of identity.

СІМ'Я І НАСИЛЬСТВО: ПОДОЛАННЯ ПАТРІАХАТНИХ СТЕРЕОТИПІВ

*Іванова Н.О., Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*

На шляху утвердження статевої рівності в суспільстві, забезпечення прав та основних свобод людини суттєвою перешкодою є насильство. Як соціальний феномен воно інтегроване в культуру народів багатьох країн світу, і Україна, на жаль, не є виключенням.

Насильство в сім'ї та насильство в суспільстві поділяються на фізичне, статеве та психологічне. Насильство в сім'ї може набувати таких форм, як нанесення побоїв, сексуального примусу дівчат, зґвалтування жінок, надмірної фізичної експлуатації, постійних образ та знущання. Насильство в суспільстві – це різні форми зґвалтування, статевого домагання та залякування на роботі, у навчальних закладах та інших громадських місцях, торгівлі жінками; примушування до повійства.

Як свідчать дані, чоловіки порівняно з жінками більш схильні до здійснення тяжких актів насильства. Жінка набагато більш залежна від сімейних обов'язків; вона часто позбавлена альтернативи свого існування і змушена миритися з насильницькою поведінкою чоловіка. Щоправда, ініціатором сімейного насильства може виступати й сама жінка, хоч таких випадків, як стверджують дослідники, втричі менше. Проте наявність у жінки схильності до насильства примушує переглянути традиційне сприйняття цього явища як суто жіночої проблеми.

Згідно із статистикою МВС кожен десятий чоловік в Україні страждає від насильства в сім'ї, жінки - кожна друга (30% від них стали жертвами в віці до 18 років). Відповідно до цієї статистики, чоловіки складають 94% осіб, які несуть відповідальність за скоєння насильства в сім'ї, та лише 6% складають жінки – «насильниці». За даними центра «Ла Страда - Україна», щорічно 1000 жінок вмирає від рук своїх близьких, 100 000 жінок жаліються на домашнє насильство, а 44% батьків взагалі не знають інших методів виховання дітей, окрім биття. Такі дані правозахисних органів. І вони стверджують, що це лише 10-та частина від тих людей, які постраждали від насильства.

Крім того домашнє насильство, як правило, здійснюється і над дітьми. В результаті дитина зазнає тяжких травм, що має згубні наслідки для її подальшого фізичного та психічного здоров'я. Велика шкода завдається хлопчикам, бо вони найчастіше беруть приклад зі своїх батьків і в майбутньому в своїх родинах поведуться так само жорстоко. Для суспільства це небезпечно ще й тим, що діти, які спостерігають за насильством у сім'ї, переносять цей негативний досвід у власне життя. Така сім'я виховує для суспільства агресора, який вважає, що людину можна принижувати, а на слабшого можна підіймати руку. Внаслідок цього зростає підліткова злочинність, від якої страждає все суспільство.

Проблема насильства щодо жінки є надзвичайно актуальною і для України. Дискримінація жінок має місце в економічній, політичній, культурній сферах нашого життя. Без подолання цього явища у суспільстві неможливо створити сприятливі умови для самореалізації людини, вільного її волевиявлення, розвитку паритетної демократії, реалізації принципу рівних прав, свобод і можливостей для жінок і чоловіків.

Т.І. Власова слушно вказує, що коріння гендерного насильства сягає гендерних стереотипів, які формувались сторіччями в масовій свідомості людини і звичаїв, систем і норм суспільства, які установлюють визначену гендерну роль чоловіка та жінки. Споконвіку дівчатам прививали чуйність та терпіння, а хлопчикам, навпаки, наполегливість та агресію для досягнення своєї мети. Саме гендерні стереотипи у формуванні масової свідомості впливають на те, що насильство щодо жінок майже не порушується в засобах масової інформації як проблема. Через них у ЗМІ існує тенденція показувати жінку як об'єкт використання, як сексуальний об'єкт.

Для того, щоб дійсно змінити ситуацію з гендерним насильством в Україні, необхідно усвідомити гендерну природу цього насильства, яка має свої корені в патріархатних стереотипах, що століттями заклалися в свідомості людей. Якщо ж не намагатися використати гендерну дискримінацію жінок, то нічого не можна буде зрушити в існуючій загрозливій ситуації з гендерним насильством, а, отже, не зможемо її поліпшити й виправити.

Домашнє насильство залишається глобальною проблемою, від якої страждають тисячі жінок, дітей, літніх людей та чоловіків. Для формування ненасильницької етики та ненасильницьких норм поведінки необхідно

переорієнтувати всю виховну систему в напрямку формування ненасильницької особистості, а також звернути особливу увагу на ЗМІ, де насильство стало популярною темою (90% телевізійних передач містять сцени насильства). Поняття гендерної рівності має стати наріжним каменем державної політики в усіх сферах життя, щоб в українській спільноті врешті запанували розуміння та підтримка рівності жінок і чоловіків. Тільки таким чином можна усунути гендерне насильство – як із суспільного, так і особистого життя.

К ПРОБЛЕМЕ УСЫНОВЛЕНИЯ ДЕТЕЙ ОДНОПОЛЫМИ СЕМЬЯМИ

***Онищук Ю.А., Днепровский национальный университет
железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна***

Активистами правозащитного ЛГБТ—движения во многих странах мира вопрос об усыновлении и воспитании в однополых семьях ставится по важности на один уровень с вопросом о легализации однополых браков. Неоднозначность этого вопроса обычно выражается в сомнениях о том, существуют ли какие-либо негативные последствия для развития ребёнка, воспитанного однополой парой. В частности, это вопросы о расстройствах гендерной идентичности, склонности к какой-либо определённой сексуальной ориентации или об общем благополучии таких детей.

Например, в обзоре публикаций, проведённом консервативной христианской организацией под названием «*Family Research Council*», утверждается, что существует связь между мужской гомосексуальностью и педофилией, и что по этой причине опасения относительно угроз нормальному воспитанию детей в однополых парах в целом оправданы.

Однако это утверждение не подтверждается выводами отчёта «Американского объединения за гражданские свободы» (*American Civil Liberties Union, сокр. ACLU*), в которых говорится, что большое количество опубликованных социологических исследований установило вероятность «сравнительной нормальности» детей, выросших в однополом окружении. При сравнении таких детей с детьми разнополых родителей не обнаружено различий в «степени популярности, социальной адаптированности, гендерной поведенческой роли, гендерной идентичности, сообразительности, самопринятии, в эмоциональных проблемах, интересе к браку и воспитанию, в самоконтроле, моральном развитии, независимости, функциях эго, объективных отношениях или самооценке».

В 2007 году социологами Амстердамского университета было проведено исследование 100 гетеросексуальных и 100 лесбийских пар, в которых дети 4-8 лет воспитывались с самого рождения. Количество мальчиков и девочек в исследуемых группах было примерно одинаковым. В результате исследования оказалось, что обнаружить разницу между уровнем благополучия детей в этих

семьях не удастся. Полученные данные согласуются с проведенными ранее американскими исследованиями.

К аналогичным выводам по итогам исследований пришло министерство юстиции Германии.

В 2009 году опубликовано исследование университетов Арлингтона и Восточной Калифорнии, которое показало, что сексуальные предпочтения родителей не имеют никакого влияния на развитие эмоциональных проблем у усыновлённых детей.

Некоторые оппоненты усыновления в однополых парах задаются вопросом, сможет ли такое окружение предоставить ребёнку адекватные гендерные роли. Суть подобных возражений сводится к тому, что без мужской или женской ролевой модели дети не смогут правильно развиваться и воплотить эти роли в своих будущих гетеросексуальных отношениях.

Сторонники защиты «традиционных семейных ценностей» считают, что дети развиваются гармоничнее, если они воспитываются в семье с выраженными гендерными ролями: маскулинной и фемининной (соответственно - отца и матери). Об этом также пишет Ричард Дойл в своем «Мужском манифесте». Он считает, что разводы, неполные семьи или семьи с гомосексуальными партнёрами рассматриваются как более существенная угроза развитию ребёнка, нежели проживание в полной семье с частыми конфликтами между родителями, или в таких, где оба родителя являются слабыми образцами для подражания. Соответствующий довод о том, что однополая семья для ребёнка непригодна, основывается на предположении, что дети с одним родителем страдают из-за отсутствия одной ролевой модели.

Во многих странах уже легализировали однополые браки и дали им возможность усыновления детей. В Украине же об этом речь пока не идет. По результатам социологического опроса компании GFK Ukraine, 95% украинцев выступают против однополых браков, не говоря уже про усыновление ими детей.

СЕКЦИЯ 3: ФОРМУВАННЯ ГЕНДЕРНОЇ ЧУТЛИВОСТІ

НЕКОТОРЫЕ ОСОБЕННОСТИ МЕТОДОЛОГИИ И МЕТОДИКИ СБОРА ЭМПИРИЧЕСКОЙ ИНФОРМАЦИИ В ГЕНДЕРНЫХ ИССЛЕДОВАНИЯХ

*Селезнёв И.А., Объединенный Северо-Кавказский центр социальных
и социально-политических исследований РАН*

Говоря о социологических исследованиях гендерной проблематики, мы «упираемся» в методологическую проблему подбора и использования подходящего, адекватного решению исследовательских задач инструментария

сбора эмпирической информации. Что лучше отвечает решению задач: «количественные» или «качественные» методы?

Еще в кантовскую эпоху требования к социологу включали два основных положения: (1) изучение общества как целостного организма, (2) при помощи «научного», «позитивного» метода породило монопольное доминирование в социологических исследованиях количественных методов.

Сильной стороной «количественных» методов является опора на массовый сбор первичной информации и, таким образом, опора выводов на данные, выходящие за пределы индивидуального сознания. Но методы, основанные на исследовании общественного мнения, несут на себе и ряд естественных ограничений. Так, массовый опрос является достаточно трудоёмкой процедурой, требующей значительных затрат времени и ресурсов, использование его в значительной степени базируется на сохраняющемся в массовом сознании доверии к науке и готовности к сотрудничеству с социологами. Слишком частое использование данного метода (например при проведении повторного опроса на той же выборочной совокупности) может восприниматься респондентами как злоупотребление этим самым доверием. Здесь может быть несколько выходов. Во-первых, проведение «панельных» исследований на заранее подготовленной и материально стимулируемой совокупности респондентов или сопряжение с массовыми опросами сбора экспертных мнений и оценок. Во-вторых, более широкое внедрение в практику «качественных» методов сбора эмпирических данных.

Если в рамках системно-функционального подхода позитивистская, «количественная» методология исследования вполне органична, то представители, например, феноменологической социологии, обращающиеся к исследованию гендерной проблематики, могут чувствовать себя более свободными в выборе «арсенала» для сбора эмпирических данных, не замыкаясь лишь на «количественных» методах», а шире используя «качественные», неформализованные методики (фокус-группы, «глубинное» неформализованное интервью, включённое неструктурированное наблюдение, «традиционный» анализ документов и т.п.). Данные методы пока еще находят ограниченное применение в современной эмпирической социологии (пожалуй, в большей степени распространены в маркетинговых исследованиях), хотя ряд их применялся еще на «классическом» этапе развития социологии (достаточно вспомнить изучение личных документов в исследовании У.Томаса и Ф. Знанецкого «Польский крестьянин в Европе и Америке»).

Интересно, что, хотя гендерная философия и гендерная социология по большей части выстраивались в полемике со структурно-функционалистским подходом и позитивистской парадигмой, в целом, однако в качестве основного инструментария использует всё те же «количественные» методы, опирающиеся в первую очередь на статистические принципы. Получаются определённые «ножницы»: на теоретическом уровне большинство представителей гендерной социологии является скорее приверженцами феноменологической, а то и постмодернистской парадигмы, а на эмпирико-

методическом уровне традиция, навыки «профессионального ремесла» заставляют их обращаться раз за разом к «количественным» методам. Налицо оказывается противоречие между анти-позитивистской теорией и позитивистской методологией и методикой. Показательно, что не связанные корпоративно-профессиональными социологическими «узами» антропологи добились за последнее десятилетие определённого успеха в использовании «качественных» методов в исследованиях гендерной проблематики (см. напр. работы, осуществлённые в Институте Африки РАН).

Таким образом, перспективы использования «качественных» методов в исследованиях гендерной проблематики представляются достаточно перспективными.

РОЛЬ ГЕНДЕРНИХ МЕХАНІЗМІВ В ПРОЦЕСІ ГЕНДЕРНИХ ТРАНСФОРМАЦІЙ

*Купцова Т.А, Дніпропетровський національний університет
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна*

Як відомо особливістю сучасного періоду творення і функціонування міжнародних гендерних структур та їхнього впливу на національне гендерне життя є те, що це відбувається в умовах, коли набрали розвитку міжнародні механізми правового захисту прав жінки як людини. Попри той факт, що чинні механізми захисту прав жінки трансформуються у важливий інструмент забезпечення гендерної рівності у світовому просторі і стають певною гарантією правозахисних національних гендерних перетворень, автоматичне переключення їх діяльності на гендерну не має оптимальних результатів.

Так, у ряді мусульманських країн безправне становище жінки закріплене у конституції. Чоловік може розвестися з жінкою на основі особистого рішення, для цього йому досить три рази в присутності свідків сказати жінці «талак» («вигнана»), і вона повинна залишити його будинок. Цим пояснюється те, що арабські жінки носять на собі велику кількість прикрас: після того, як чоловік скаже жінці тричі «талак», вона не має права взяти з будинку ні однієї своєї речі. В Ірані та Іраці жінки не мають права бути присутніми на особистому процесі шлюбного розлучення навіть як свідки. В Ірані жінкам забороняється відвідувати футбольні матчі. Не можна не згадати 23 річну Делару Дараби, якій винесли смертельний вирок в Ірані, коли вона була ще підлітком. В 17 років суд виніс їй смертельний вирок за вбивство. Її приятель, якого вона кохала, вбив родичку батька дівчини, але, злякавшись, що буде покараний, 19 річний Амір Хуссейн підмовив Делару зізнатися у вбивстві, мотивуючи, що дівчину суворо не покарають – їй було лише 17. Заради того, щоб врятувати свого друга, Делара зізналася у вбивстві. Хоча після арешту вона змінила свої свідчення, хоча не було ніяких прямих доказів, хоча і

міжнародні правозахисні організації боролися за усунення смертельної кари на протязі п'яти років, дівчина була повішена 1 травня 2009 року.

В 2009 році через насильство в сім'ї «епідемія суїциду» почалася на території пострадянського простору в Таджикистані. Прикрим є факт, що жінки навіть не знають, що у випадку необхідності можуть скористатися правовою допомогою. «Жіночий суїцид став такою ж епідемією, як СНІД або малярія», - говорить член Асоціації психологів Таджикистану Махмадулло Давіатов.

Безправне положення жінки в деяких країнах закріплюється законом. Так, в 2009 році президент Афганістану узаконив гвалтування в шиїтських сім'ях, підписавши закон, за яким жінці забороняється виходити з дому до лікаря, шукати роботу, отримувати освіту без дозволу чоловіка. В Саудівській Аравії жінкам не дозволяють керувати автомобілем. Всі ці приклади ще раз підкреслюють лідуєче становище чоловіків, яке існувало раніше й існує сьогодні. Хоча на початку III тисячоліття стверджується, що патріархатна система відношень приречена, ми ще стаємо свідками нерівноправності статей, де знову «перевішування» на боці чоловіків. І сьогодні залишаються актуальними психологічні проблеми «ідеально жіночих жінок», які описала Б.Фрідан: почуття придушеності, почуття, що її експлуатують і контролюють, почуття розгубленості під час відсутності чоловіка. Немає міцнішого статевого ролівого стереотипу, ніж стереотип залежного становища жінки.

Для творення суспільства гендерної рівності необхідно створювати механізми для розробки, підтримки, реалізації, оцінки і пропаганди політики гендерної рівності, для всебічного самовираження особистості жінки і чоловіка, що має основоположне значення для «світорозбудови і мирного облаштування світу, для розвитку і миру. Отже, гендерні зміни пов'язані як з процесами гуманітарного порядку, так і з потребами всієї системи життєзабезпечення на планеті».

AMBIVALENCE OF GENDER ATTITUDES OF STUDENTS IN UKRAINE: REGIONAL SPECIFIC FEATURES

***Kikinezhdi O. M., Gender Studies Center, Ternopil Volodymyr Hnatyuk National
Pedagogical University, Ternopil, Ukraine***

In the history of Ukraine the dominant Ukrainian feature of gender has always been the respect to the will of women, partnership of sexes, individualization of characters outside the gender affiliation and mutual trust, "cordotsentrychnist" (H. Skovoroda, P. Jurkevich). Gender relations characterize the degree of democracy in a society as they determine the division of roles in the political, socio-economic and professional lives. Ukrainian youth decides on its future in the world where family and public spheres are no longer ruled by the ideals of Soviet patriarchal system, masked by the slogan of equality of men and women. Therefore, the development of

national and gender identity is an important factor of national understanding of being by boys and girls, their egalitarian vital activity. The goal of this research is to determine gender perceptions of student youth, specifically gender ideals in the self-concept, beliefs about traditional and egalitarian gender roles, and construction of the real and ideal self. Participants were 400 students of pedagogical universities in Ternopil.

The national and regional specificity of the process of gender self-determination of young people in the western part of Ukraine, the core of which is dominated by traditional patriarchal structures compared with the practices of representation of the new egalitarian type has been found out. Reference gender identity in both selections has perceptibly stereotyped nature. Girl-students show liberal options more often, they support the equal division of roles in a family. Inheriting old stereotypes and accepting new, own values, modern students remain on the cross-roads of gender self-determination. Gender differences were found in the functional and industrial values where in males place more emphasis on social comparisons and self-control. The value-orientation of young women is generally similar to that of men, except that the women are less oriented on societal status and control. The most influential in the value system and perceptions of the future for both men and women are family roles; such roles are also dominant in the self-concept descriptions. At the same time, the value system of both genders is characterized by the belief that traditional roles are more often expected of men than of women. The ideals of women and men differ significantly from each other. Men view the ideal image of woman in more traditional terms than women themselves – women portray an ideal female as more intellectual and socially advanced.

The results of the research show the necessity of the creating and implementing and the special ideological system of gender knowledge and practices, the articles which are relevant to the psychological principles of parity and androgyny of sexes. Understanding and developing in young Ukrainian generation skills of gender competencies will enable to form impartial attitude towards the capabilities and status of a person regardless his/her sexual belonging and will give the possibility to orient to the fullest self-realization of a personality in mastering any sphere of human life activities. The problem of equal rights is closely connected with human rights and freedoms, fairness while giving equal opportunities which actualize the inspection of future experts with gender approach as the instrument of state regulation, methodology of gender expertise holding, valid system of gender equality providing in rights and access to the resources of both genders (legislative space, region citizens' vital activity in social and economic sphere, gender roles distribution (paid and home work, parental security, paid vocation based on looking after children on principles of parity) for both genders as for successful citizens. The problem of gender competences formation among the scientific elite of students as key competences according to demands of Bologna process and euro integration is the task, so far as the society must create the alternative opportunities for vital strategies of young people of both genders.

СОВРЕМЕННЫЙ ЛИБЕРАЛИЗМ И ПРАВСТВЕННЫЕ ЦЕННОСТИ

*Билан Н.И., Днепровский национальный университет
железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна*

Анализируя причины катастрофических социальных трансформаций, З. Бауман приходит к выводу, что современные общества разделены на управляющих и управляемых, при этом управление является настолько жестким, что последние уже не хотят или не могут осознать происходящее и покорно выполняют команды первых. Философы и политологи объясняют такую организацию мирового сообщества современными социальными и политическими технологиями, гендерными в том числе, которые представляются обществу в свете идей современного либерализма.

Как утверждают П. Шумакер, Д. Киль и Т. Хайльке, в основе мировоззрения современного либерализма лежит принцип терпимости, но понимание терпимости современными либералами выходит за пределы религиозной терпимости, которую провозглашали Дж. Локк и другие основатели классического либерализма, включая моральную вседозволенность и признание правомерности доминирующего положения материальных благ в системе общественных ценностей. Последнее в полной мере относится и к тем гендерным трансформациям, которые происходят в современном мире.

Одним из высокоэффективных инструментов, которыми пользуются социальные и политические технологи, являются социальные вирусы, внедряемые в сознание управляемых марионеточных сообществ посредством массовой культуры. Поколение молодых людей Америки и Западной Европы 60-х и 70-х дорогой ценой заплатило за проведенный на них эксперимент под девизом «Живи ярко, умри молодым». Затем последовали призывы «Полюби себя» и «Живи настоящим. Прошлого и будущего не существует».

Массовая культура практически вытеснила из сознания современной молодежи народную культуру с ее уважением и любовью к традиционным ценностям – семье, чести, добру. Массовая культура зачастую является антикультурой, пропагандирующей жестокость, насилие и модели поведения, которые разрушают как личность, так и мировое сообщество. Убежденные в том, что жить нужно легко, ради самих себя и извлекать максимум удовольствий из настоящего, молодые люди подхватили пропагандируемую СМИ идею однополых отношений и браков, не подразумевающих той ответственности, с которой сопряжены традиционные гетеросексуальные браки. Однако однополые сексуальные связи и браки, являясь содомским грехом, не приносят счастья в земной жизни, о чем говорит статистика разводов таких браков и психологических проблем, вызываемых гомосексуальным или лесбийским опытом.

Таким образом, слишком многие современные молодые люди не знают о святости богоустановленного брачного союза мужчины и женщины, приносящего истинное счастье и благословленного многими благами –

рождением детей, верностью, целомудренной красотой отношений любящих людей, самоотверженной любовью супругов, родителей и детей. Примеры таких браков, в которых супружеский обет дается не «покуда разлучит нас смерть», а покуда смерть и переход в вечность не соединят любящих навеки, нам даны святыми Петром и Февронией, Адрианом и Наталией и многими другими святыми.

СОЦИАЛЬНЫЙ И ИСТОРИЧЕСКИЙ КОНТЕКСТЫ ФЕМИНИННОСТИ И МАСКУЛИННОСТИ

Скиба Э.К., ДВНЗ «НГУ»

Проблему рефлексивного осознания как базиса в процессе формирования гендерной идентичности тщательно изучил американский ученый М. Киммел. В своем исследовании он исходит из того убеждения, что существует взаимосвязь контекста фемининности и маскулинности с социальной средой. М. Киммел, один из ведущих мировых специалистов в истории маскулинности, председатель секции «Пол и гендер» Американской социологической ассоциации, используя социально – конструкционистский метод в своей книге «Гендерное общество», доказывает, что ни гендерное различие, ни гендерное неравенство не являются неизбежной природой вещей, и не обосновываются природой нашей телесности. Социально – конструкционистский метод по своему содержанию направлен на исследование различий не столько между мужчинами и женщинами, сколько на исследование различий среди мужчин как группы и среди женщин как группы таковой. Эпиграфом главы, посвященной социальному конструированию гендерных отношений, автор взял слова Ральфа Эмерсона: «Общество – это маскарад, где каждый, скрывая свой подлинный характер, его раскрывает». Что конкретно понимается под идентичностью? Поскольку идентичность, как отмечает Э. Гидденс, - это некий аморфный феномен, она изменчива во времени. Идентичность, по контрасту к собственно личности как родовому феномену, предполагает рефлексивное осознание. Это то, что индивидуальность осознает в рамках самосознания. Самоидентичность, другими словами, это не то, что просто дано, как результат продолжающихся действий индивидуума, но это нечто, что должно быть каждодневно создаваемо и непрерывно, устойчиво в рефлексивной активности индивидуума. Кэмел подчеркивает, что человек формирует свою жизнь в пределах исторических и социальных контекстов. Мы ведем себя так или иначе не потому, что биологически запрограммированы, и не потому, что должны выполнить неизбежные задачи, прежде чем состаримся. Скорее всего, подчеркивает автор, в нашем взаимодействии с миром происходит формирование, изменение и создание наших идентичностей через посредничество встреч с другими людьми и в рамках социальных институтов.

Социологические исследования гендера принимают во внимание изменчивость гендерно сформированных идентичностей, исследованных антропологами, биологическую основу гендерной идентичности и психологическое обоснование различий. Но существующие модели гендерной идентичности для социальных наук базируются на социальном происхождении наших моделей, а не на том, что мужчины и женщины - выходцы с разных планет и их социальные различия носят непреодолимый врожденный характер. Как предостерегает М. Киммел, осознание, что гендер является социальной категорией, часто ложно понимается, как то, что не мы как индивидуумы, а общество ответственно за наши поступки. Наши гендерно сформированные идентичности одновременно и добровольные (мы выбираем, кем хотим стать) и вынужденные (общество на нас оказывает определенное воздействие). Наши гендерные идентичности - это текущие сочетания значений и типов поведения, которые мы сами конституируем, исходя из ценностей, образов и предписаний, которые находим в окружающем мире, инструкция, которой мы следуем, чтобы строить нашу гендерную идентичность.

ГЕНДЕРНЫЙ АСПЕКТ В БИЗНЕСЕ

***Тибайкина Т.Л., Днепрпетровский национальный университет
железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна***

Многочисленные исследования, проведенные в области бизнеса, свидетельствуют в пользу гендерного баланса как движущей силы в росте компании. Так, Каролин Тернер в своей книге «Почему ваш бизнес нуждается в балансе: мужчины и женщины?» пишет о том, что и мужчины, и женщины могут пользоваться как «мужским», так и «женским» подходами в работе компании, но, естественно, отдают предпочтение характерному для каждого гендера подходу. Если же в руководстве представлены в основном мужчины, то и в работе компании будет доминировать только мужской подход, что приведет к однобокости в принятии решений и, вероятно, будет сдерживать развитие компании.

В чем же состоит гендерное отличие в бизнесе? Исследователи указывают на целый ряд немаловажных факторов. Это, прежде всего, вопросы структурной организации. Мужской подход предполагает наличие строгой иерархии, учет статусных аспектов, да и передача информации осуществляется только от высшего звена к низшему. При этом в женском подходе взаимоотношения играют более важную роль, чем статус. Наблюдается взаимозамещение в выполняемых ролях. При таком подходе делятся и властью, и информацией. Первоочередной задачей в принятии решений для мужского подхода характерна концентрация на цели или результате без учета негативных факторов. При женском подходе учитывается также и сам процесс получения результата, и многочисленные факторы,

влияющие на данный процесс, также как и сопутствующие обстоятельства. Естественно, что при женском подходе риски при принятии решений снижаются.

Отличается даже манера работать. Мужчины относятся к работе как к соревнованию, из которого необходимо выйти победителем, достичь вершины. Для женщин это, прежде всего, коллективная работа, где результатов достигают, взаимодействуя и делясь властью. При мужском подходе руководитель командует, отдает приказы, дает четкие распоряжения. При женском подходе – убеждает, спрашивает, дает распоряжения в мягкой форме.

Еще одним фактором в пользу гендерного баланса в бизнесе служит и то, что женщины представляют собой значительную часть потребителей на рынке. В результате исследования ученые установили прямую зависимость между гендерными показателями компании и ее высокими финансовыми результатами. Таким образом, в компаниях с высоким представительством женщин в руководстве рентабельность акционерного капитала на 35% выше, а общий возврат денежных средств пайщикам на 34% выше, чем в компаниях с низким представительством женщин в руководстве. Причем рост первого показателя наблюдается в каждой пятой компании, а второго – в четырех из пяти.

Ученые также установили, что гендерный баланс и различные гендерные подходы оказывают свое положительное влияние на развитие частного бизнеса как на этапе его организации, так и в его управлении. В связи с этим исследовательские центры предлагают специальные программы по улучшению гендерного климата в коллективах. Так, шведская организация NCG (Nordic Consulting Group) совместно с организацией «Morgondagen» и CSR Gender Group разработали специальные программы: гендерная оценка и учет; планирование гендерной поддержки; гендерные курсы (бизнес преимущества при работе на частных предприятиях с учетом гендерной составляющей); гендерный тренинг с целью получения более высоких прибылей. Программы включают такие вопросы как набор персонала и его мотивация как в производстве, так и на руководящих должностях, компетентность, рабочий климат, творческий подход и креативность, производство и эффективность, руководство и работа с клиентом.

Данные исследования ясно свидетельствуют в пользу того, что в вопросах гендерной политики компаний произошли существенные изменения. И хотя общее количество женщин в руководстве остается низким, наблюдается сдвиг в сторону их более широкого представительства, а в некоторых областях они уже доминируют. Так, согласно данным международной биржи MSCI ACWI (Morgan Stanley Capital International All Country World Index) количество женщин в руководстве с 41% в 2005 году выросло до 59% в 2011 году. Наблюдаются определенные действия в данной области и со стороны некоторых государств. Принимаются решения об обязательном присутствии женщин в управлении на законодательном уровне.

Но, что более важно, вопрос из области справедливости и равенства полов переместился в область более эффективного функционирования и управления.

ТРАНСФОРМАЦИЯ ИДЕНТИЧНОСТИ ПОД ВЛИЯНИЕМ ЭПОХ

*Пантилеенко Е.С., Днепрпетровский национальный университет
железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна*

Каждая эпоха выдвигает свои проблемы, и каждая парадигма вычленяет наиболее существенные. В условиях постмодернистского мира под влиянием новых духовных и экономических факторов происходит трансформация идентичности. В предшествовавшие исторические эпохи, как представляется, идентичность была более стабильной и однозначной.

В первобытном обществе индивидуальная идентичность еще не выделялась в самостоятельную сущность. Человек растворялся в своем роде, своей семье, своем тотеме и в окружающем мире в целом. Единственным аспектом, подчеркивавшим человека, могло являться его имя, особенно так называемое «истинное имя», которое было известно лишь самому индивиду и дававшему это имя исполнителю сакральных функций в данном обществе: жрецом или шаманом. Именно имя выражало, по мнению древних, основную сущность человека, и они верили, что знание истинного имени человека дает неограниченную власть над ним. Тем не менее, на этой стадии развития человечества индивидуальное «я» находилось в подчинении коллективного «мы» и коллективной идентичности.

Как утверждают учёные, выделение идентичности стало возможным лишь с появлением письменности, когда у каждого появляется самостоятельная, практически интимная возможность самовыражения в виде текста. Появление классической античной лирики в VII-VI вв. до н.э. также свидетельствует о росте индивидуального самосознания. Когда Сократ предложил концепцию «даймона» - личного бога, он подвергся обвинению в «развращении молодежи», поскольку «личный бог» позволял индивиду противопоставить себя обществу, ведь он больше не нуждался в государственных богах. Древний Рим внес свою лепту в выделение индивида из общества путем возложения на него юридических обязательств. В эпоху Возрождения с воспеванием Человека подчеркивается возможность конструирования индивидом самого себя и выход за рамки любых ограничений, в том числе и ограничений социальных ролей и сословий. Ценность человека как самостоятельной личности, не зависящей от своей социальной группы, упрочняется с появлением теорий естественного права в эпоху Просвещения. В это время закладываются основы национально-освободительных, политических и феминистских движений в свободе самоопределения. Большинство из них делали упор на освобождение от жестко предписанной идентичности и одновременно опирались на одну явно

выраженную основу идентификации - нацию, пол и политическую ориентацию. Фактически, в основе их лежала идея борьбы за право самому выбирать основы идентификации и конструировать свою идентичность. Человек начинает искать свое место в обществе, поскольку оно больше не было предопределено заранее.

Представители романтизма противопоставляют себя обществу, которое с их точки зрения давит на них, заставляет принимать те образы, которые являются для них чуждыми. В XIX в. продолжается развитие идеалов индивидуализма, и анархизм получает распространение. Утверждается, что государство, мешающее установлению индивидуальных связей между людьми, вовсе должно быть упразднено. После становления капиталистического индустриального общества человек становится винтиком производственных и бюрократических миров. Начинает цениться частная жизнь, поскольку только в ней, личность может ощущать себя собой, а не безликой частью системы. Идентичность становится как бы расколотой пополам между профессиональной/рабочей и личной/семейной сферами. И в дальнейшем эта фрагментация лишь все более и более усиливается.

ГЕНДЕРНЫЕ РАЗЛИЧИЯ ПРИ ПЕРЕВОДЕ ДЕТСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

*Остапенко А.А., Днепрпетровский национальный университет
железнодорожного транспорта имени академика В. Лазаряна*

С каждым годом в нашем обществе всё больше возрастает интерес к языковым явлениям, рассматриваемым через призму антропоцентризма, когда большую значимость при изучении языковой личности приобретают отдельные характеристики, важнейшей из которых является пол. «Гендер» акцентирует социальные и культурные аспекты взаимодействия людей разного пола с учётом их биологических особенностей, а также подразумевает изучение мужского и женского поведения, общения, стереотипов, создаваемых не природой, а обществом, мужественности и женственности как культурных понятий. Гендер как продукт культуры отражает представления народа о женственности и мужественности, зафиксированные в фольклоре, сказках, традициях и, разумеется, в языке. В коллективном сознании присутствуют гендерные стереотипы – упрощённые и заострённые представления о свойствах и качествах лиц того или иного пола.

К сожалению, роль гендера в литературном контексте еще не стала обязательным предметом внимания переводчиков. В особенности это относится к литературе, маркированной в читательском сознании как “детская”. Переводчик литературы, заведомо предназначенной для взрослого читателя, еще может обратить внимание на гендерные характеристики персонажей и приложить усилия к их сохранению в переводе. Переводчики же

“детской” литературы в большинстве случаев и не задумываются над тем, к какому гендеру относится персонаж. Механизм таков: сначала название персонажа буквально переводится на русский, а затем персонажу приписывается гендер по грамматическому роду русского слова. Ярким примером является “Винни-Пух”, поскольку там пример гендерного сдвига, с одной стороны, единичный, с другой стороны, структурно значимый для всего художественного целого. Речь идет о Сове, персонаже, который в переводе Б. Заходера впервые был интерпретирован как женский, а мультипликационный фильм Ф. Хитрука дополнительно усилил феминные черты Совы в русском восприятии: Сову в нем снабдили модельной шляпкой с лентами и наделили речевыми манерами школьной учительницы. Между тем все, на чем он держится, - женский род русского слова “сова”, ибо в оригинале А. Милна Owl - мужчина (вернее, мальчик, так как герои Милна представляют собой набор разных возрастных и психологических типов детей). Кто же такой Owl в “Винни-Пухе”? Если мы учтем, что это мужчина, и к тому же юный - вывод очевиден: перед нами тип выпускника английской частной школы, неоднократно делавшийся мишенью сатириков в XIX-XX веках. Невежество, высокомерие по отношению к окружающим плюс склонность пускаться в сентиментальные воспоминания - стандартный набор характеристик этого типа, который к моменту выхода в свет “Винни-Пуха” был уже известен английскому читателю. Более того, это пародия, доведённая до абсурда, ведь Owl на самом деле никакой школы даже не заканчивал. Что же делать переводчику в таких случаях? Ясно, что писать “Сова сказал”, “Сова полетел” будет насилием над русским языком. Единственный возможный выход - подобрать близкие по значению слова мужского рода. Можно согласиться с выбором В. Руднева, заменившего Сову на Сыча. Потери смысла текста при замене Совы на Сыча пренебрежимо малы по сравнению с потерями смысла при смене гендера персонажа. Жертвой перевода также пала мужская сущность Багиры из “Книги джунглей” Редьярда Киплинга. Такая вольность перевода не прошла бесследно и заставила предельно ясный сюжет Киплинга в некоторых местах хромать. Произошла подмена сущности отношений между пантерой и Маугли. Багира, оказавшаяся в женском облике, была наделена материнскими качествами, тогда как для этого в книге есть волчица. Стёртой оказалась истинная сущность отношений между героями. Это крепкая мужская дружба. Утеряна и сюжетная линия с противопоставлением Шер-Хана и Багиры, в которой тигр становится антагонистом пантеры. Он – опасный разбойник, тогда как Багира – благородный воин и герой. Если рассмотреть причины, по которым с Багирой произошло столь затянувшееся недоразумение, то на входе обнаружится опять-таки единственная скольконибудь основательная мотивировка: грамматический род русского слова “пантера”.

Наблюдения над гендерными сдвигами в русских переводах выявляют любопытную картину: в большинстве случаев сдвиг происходит в одном и том же направлении - мужской персонаж в переводе превращается в женский. Это

происходит из-за механического подхода к передаче имени персонажа и не рассмотрения гендера как особой переводческой проблемы. Таким образом, мы видим, что имена персонажей содержат гендерный компонент, влияющий на их правильное восприятие. Следовательно, адекватная передача этого компонента является основой для создания художественного образа в тексте перевода и помогает избежать искажения смысла текста перевода по сравнению с оригиналом.

ТЕЗИ

Міжнародної науково-практичної конференції
ГЕНДЕРНА ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ:
ДЕСТАБІЛІЗАЦІЯ СТАРИХ ЗАСАД АБО НОВИЙ ГЕНДЕРНИЙ ПОРЯДОК?
(20-21.06.2013)

Українською, російською та англійською мовами

Друкується в авторській редакції

Комп'ютерна верстка *А.С. Масур, Ю. С. Марков*

Формат 60x84 1/16. Ум. друк. арк. 1,86. Обл.-вид. арк. 1,91.
Тираж 30 пр. Зам. № 703.

Видавництво Дніпропетровського національного університету
залізничного транспорту імені академіка В. Лазаряна
Свідоцтво суб'єкта видавничої діяльності ДК № 1315 від 31.03.2003
Адреса видавництва та дільниці оперативної поліграфії:
вул. Лазаряна, 2; Дніпропетровськ, 49010